YAŞAMSAL VE METİNLER ARASI BAĞLAMDA

MELİH CEVDET ANDAY ŞİİRİNİN KAYNAKLARI

Mitat DURMUŞ [*]

ÖZET

Bu çalışmada, Cumhuriyet dönemi Türk şiirinin önemli isimlerinden birisi olan Melih Cevdet Anday'ın yaşamından şiirlerine yansıyan izler ve şairin şiirini kurarken nasıl bir kaynak araştırması içinde olduğu üzerinde durulacak, etkilendiği şairlere işaret edilecek ve Anday'ın edebî metinde "kaynak sorununa" nasıl baktığı açıklanmaya çalışılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Melih Cevdet Anday, Kadri Raşit Anday, Metinler Arasılık ve Metin Üstü Okuma.

THE SOURCES OF MELİH CEVDET ANDAY'S POEMS IN THE CONNECTION BETWEEN LIFE AND INTERTEXTS

ABSTRACT

In this work will be investigated the living traces Melih Cevdet Anday's life to his poems, who is on of famous Turkish poet of the Republic period; will be payed attention to his looking for poem sources; fixed the poets, which had influenced on his creative work, and will be discerned how Anday attitude to "the question of source".

Key Words: Melih Cevdet Anday, Kadri Raşit Anday, Intertext and Overtext Reading.

[*] Yrd. Doç. Dr., Kafkas Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı,
mithat.durmus@gmail.com

"Kaynağımız ne olursa olsun, korkmayalım, gene de kendi şiirimizi yazarız"[1]

Melih Cevdet Anday şiirinin kaynaklarına ulaşmak olanaksız denilecek kadar geniş kapsamlıdır. Biz bu başlık altında şairin, şiirsel söylemini belirlemiş ve ona yaratma olanağı tanımış olan kaynaklar ve bu kaynaklar ile şiirleri arasındaki metinsel bağıntılar üzerinde duracağız. Yazının başlığından da anlaşılacağı üzere, önce Melih Cevdet Anday'ın yaşamından sanatına etki eden unsurlar belirtilecek; sonra ise Anday şiirinin diğer metinlerle ilişkisi aydınlatılmaya çalışılacaktır.

Melih Cevdet Anday'ın şiire yönelmesinde önemli kaynaklardan birisi büyük amcası Mehmet Kadri Anday'dır. Mehmet Kadri (Kadri Raşit Anday), ailenin soyadını belirlemek de dâhil birçok noktada etkin olmuş önemli bir isimdir. Paris'te aldığı tıp eğitiminden sonra yurda dönen Kadri Raşit, Türk Tıp Tarihi'nde ilk çocuk hastalıkları uzmanı ve bu hastalıklarla ilgili hastanelerin ilk kurucusu olarak tanınır.[2] Öğrencilik yıllarında İttihat ve Terakki'ye katılan[3] K. Raşit Anday, sanat ve edebiyata son derece ilgilidir. Melih Cevdet'in çocukluk yılları uzunca bir zaman büyük amcası K. Raşit Anday'ın yanında geçer. Diğer büyük amcası ise II. Abdülhamit'in özel doktoru Mukim Paşa'dır. Melih Cevdet, İstanbul'daki Mukim Paşa Yalısı ile Kadri Raşit Yalısı[4] arasında geçen çocukluk yıllarında bu akrabalarından büyük ilgi görür. Babası ile arasındaki düşünsel farklılıklar ve babası İbrahim Cevdet Bey'in

[1] Orhan Koçak (Söyleşen), "Melih Cevdet Anday'la Söyleşi", *Defter*, S. 10, Haziran- Ekim 1989, s. 83.

[2] İhsan Hilmi Alantar, "Prof. Kadri Raşid Anday", *İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, C. 12, S. 1, 1949, s. 47-50 Birçok hastanenin çocuk bölümünde, Kadri Raşit Anday için ayrı bir köşe ayrılmıştır. Şişli Çocuk Hastanesi; İstanbul Tıp Fakültesi Çocuk Hastalıkları Bölümü; Hacettepe Tıp Fakültesi İhsan Doğramacı Çocuk Hastalıkları Bölüm bu bakımdan gösterilecek örneklerdendir. (Not: Kadri Raşit'in, Şişli Çocuk Hastanesinde heykeli ve Hacettepe Tip Fakültesi İhsan Doğramacı Çocuk Hastanesinde de büstü vardır.)

[3] Cemil Koçak, "İki İttihatçının İtirafları (Ethem Ruhi Balkan ve Kadri Raşid Anday'ın Hatıraları Üzerine)", *Tarih ve Toplum*, S. 44, Ağustos 1987, s. 61-63.

[4] Rumelihisarı'ndaki, *Kırmızı Yalı* diye tanınan yalı, Kadri Raşit Anday yalısıdır.

mirasyedi bir tavırla hareket etmesi, Melih Cevdet'i çocukluk yıllarında babaya karşı ilgisiz kılar. 1988 yılında Zeynep Oral'la yaptığı söyleşide babasına karşı duyduğu ilgisizliği Anday, şu sert cümlelerle anlatır:

> *"(...) Böyle imtiyazlı bir ailede büyüyen babam çok şımarık yetişmiş, edebiyata, gazeteciliğe heves etmiş, Edebiyat Fakültesinden ayrılmış... Ben çocukluğumda, orta hâlli, sıkıntı çeken bir ailede büyüdüm. Babam bu sıkıntıyla ilgilenmezdi. Çoook çocukluk anılarımdan biliyorum, babam, hep amcamlara, babasına hakaret mektupları yazardı, bunları anneme okurdu... Ben anlamazdım, yoksulluğu normal karşılardım. Çok çocukken babamı Tanrı gibi görürdüm. Halbuki babam biz üç kardeşle hiç ilgilenmezdi. Bazen ona hâlâ kızarım.*[5] ***Babamın nasıl biri olduğunu kavrayınca gerçekten yıkıldım***. (M. D.) *(...) Annem olmasaydı biz üç kardeş ölürdük. Sağlam çıkan annem oldu.* ***Şımarık paşazadeye katlandı.***(M. D.) *O yoksullukta bizi o büyüttü... Annem bedence ve ruhça çok sağlam bir kadındı. Otoriterdi. Bu hâliyle babamın gelgeçliğini ve* ***sorumsuzluğunu*** *dengeledi, ailemizin temel direği oldu."*[6]

Edebiyat eğitimi de almış olan Avukat Cevdet Bey, Melih Cevdet'in yazdığı şiirlerle alay eder, ona okuması için Ziya Paşa ve Abdülhak Hamit'in şiir kitaplarını örnek gösterir. Melih Cevdet ise, 1984 yılında kitaplaştırdığı *Akan Zaman Duran Zaman I* isimli anı kitabında da belirttiği gibi bu şiir kitaplarından bir şey anlayamadığı için sıkılır ve okumaktan vazgeçer. Kitabında bunu şu cümlelerle anlatır: *"Evde Ziya Paşa'nın ve Abdülhak Hamid'in şiir ki-*

[5] Söyleşiyi yapan Zeynep Oral, konuşmanın burasında parantez içinde şunları yazar: *" "Kızarım" diye ben yumuşatıyorum, o "küfür ederim" dedi."*

[6] Zeynep Oral, (Söyleşen), "Melih Cevdet Anday", *Milliyet Sanat*, S. 198, (Edebiyatımızda On İnsan Bin Yaşam Eki), 15 Ağustos 1988; *Sözden Söze*, Cem Yayınevi, İstanbul 1990, s. 151 [Not: Söyleşide Melih Cevdet Anday'ın, iki defa tekrar ettiği *"Babamı hiç sevmiyorum"* ve *"Hayır, hayır: Babamı hiç sevmiyorum"* cümlelerini söyleşiyi yapan Zeynep Oral not etmek istemese de Anday, *"Lütfen yazın"* diyerek bu sevgisizlik / ilgisizlik durumunun kayıtlara geçmesini ister gibidir.]

tapları vardı, iki de bir açar, fakat bir şey anlamadığım için sıkılır, bırakırdım."[7]

Melih Cevdet'in bu yıllarda şiire yönelmesinde Kadri Raşit önemle etkili olmuştur. Melih Cevdet'in şiirlerini büyük bir ciddiyetle dinleyen ve yeğeniyle birlikte olduğu saatlerde edebiyat üzerine söyleşilerde bulunan Kadri Raşit, ona okuması için batı edebiyatından önemli eserleri örnek gösterir. *Faust,* bunların başında gelir. Melih Cevdet'in lise yıllarında Ankara'dan İstanbul'a sıkça gitmesi ve her gittiğinde de amcalarında kalıp edebiyat ve bilim üzerine söyleşilerde bulunması Anday şiirinde yoğun bir şekilde kendini gösteren "us"un öncelenmesine sonraki yıllarda etki eder. 1987 yılında yazdığı *"Müzik ile Fizik"* başlıklı yazısında amcasıyla paylaşılan zamanların bir etkisinin sonucu olarak bilimsel kitaplar okuma merakını şu cümlelerle anlatır. *"Bilimsel kitaplar okumayı eskiden beri severim; bunlardan özellikle doğa bilimleri ile ilişkili olanlar ayrıca ilgilendirir beni. Bu konudaki buluşların, bulguların nasıl gerçekleştirildiği, ortada benimsenmiş kimi bilimsel gerçekler dururken, onlarla yetinmeyip neden bir takım yeni araştırmalara kalkışıldığı sorunu elbette bunların başında gelir. Gençliğimde atom fiziğindeki patlama beni öylesine ilgilendirmişti ki, bu konuya ilişkin basitleştirilmiş kitapları içer gibi okumuştum. Bunlarda beni en çok çeken, 'bilim adamı' nitemini hak etmiş kişilerin kafa yapıları idi; bu kafalarda yeni buluşlara, yeni bulgulara yönelik olan gücün doğası merakımı uyandırıyordu."*[8] Anday şiirinde "us"un öncelenmesini, doğrudan büyük amcalarına bağlamak gibi bir düşünceyi baskın kılmak istemiyoruz fakat şiirlerinde yine sıkça görülen art zamana (çocukluk yıllarına) kaçış temi, olumsuzlanan bir çocukluk döneminden kurtulmanın da ilk izleri gibi görülmektedir.

Anday için "çocuk", hangi dönemde olursa olsun kaynağa daha yakın olandır. Kaynak- doğa imgesi, "doğuran ana" imgesinden çok "çocuk" ya da "çocukluk" imgesiyle verilir.[9] Ve çocukluk, kaynağın ilk tanığıdır. *"Kitaba Ek"* açıklamasında *"Kişinin doğa*

[7] Melih Cevdet Anday, *Akan Zaman Duran Zaman I*, Adam Yayınları, İstanbul 1984, s. 122.

[8] Melih Cevdet Anday, "Müzik ile Fizik", *Cumhuriyet*, 25 Aralık 1987, s. 2; *İmge Ormanları*, Adam Yayınları, İstanbul 1994, s. 267.

[9] Melih Başaran, "Yapı Çözüm ve Kaynak Sorunsalı "M. C. Anday'ın Kaynakları" ", *Defter*, S. 27, Bahar 1996, s. 116.

dilinden anlaması. Ben bunu çocukluk dönemi için düşünmüştüm" diyen Anday, *Kolları Bağlı Odysseus*'un 1. bölümünün 4. bendinde de *"Ey çocukluk, mutluluk simyacısı! / Alevini bul getir yanmış bakırın."*[10] der. Şiirlerinde sıkça tekrarlanan *"hep yeniden"* kullanımı ile "Ben Boğaziçi'nde *ayın on dördü*"[11] kullanımları olumsuzlanmış fakat olumlu kılınacağı düşünülerek arzulanan çocukluk dönemine göndermelerdir. 23 yaşında yazdığı *Noktürn*[12] isimli şiirinde: *"Bu gece başımı alıp gideceğim / Yağmurun bittiği yere, / Orayı çocukluğumdan beri merak ediyorum"* diyen şair, kaybettiğini bildiği ***"çocukluk dilini"*** yeniden (hep yeniden) bulmaya çalışır.

Melih Cevdet Anday'ın lise yıllarında tanımaya ve kendisinden etkilenmeye başladığı diğer bir isim Nâzım Hikmet'tir. Ziya Paşa ve Abdülhak Hamit'in şiirlerinden tat alamayan Anday, Nâzım Hikmet şiiri ile karşılaştığında kendi şiirsel serüveninin yolunu da âdeta belirlemiş olur. *Akan Zaman Duran Zaman I* adlı anılarını topladığı kitabında bu yılları şu cümlelerle anlatır: *"Sonra Nâzım Hikmet'i bulunca, kendimi bulmuş gibi oldum. Okuduğum her şiirini ezberliyor, önüme gelene de dinletiyordum."*[13]

Nâzım Hikmet'in *"Yaşamak ne güzel şey, Tarantababu"* ifadesi sonraki yıllarda Melih Cevdet'in şiirlerine *"Yaşamak güzel şey doğrusu"*[14] şeklinde yansır. Ancak diğer yandan Nâzım Hikmet'in *"Hoş Geldin Bebek"*[15] isimli şiirindeki tematik söylemin, Anday'ın

[10] Melih Cevdet Anday, *Rahatı Kaçan Ağaç (Toplu Şiirleri I)*, Adam Yayınları, İstanbul 2000, s. 142 (Not: Bundan sonraki atıflarda *T. Ş. I.* kısaltması kullanılacaktır.)

[11] "Boğaziçi'nde Ayın On Dördü", *Yeditepe*, S. 37, 15 Mayıs 1953, s. 4; *T. Ş. I*, s. 87.

[12] *Varlık*, S. 109, 15 İkincikânun (Ocak) 1938; *T. Ş. I.*, s. 40.

[13] Melih Cevdet Anday, *Akan Zaman Duran Zaman I*, Adam Yayınları, İstanbul 1984, s. 123.

[14] Melih Cevdet Anday, "Çok Güzel Şey", *Varlık*, S. 368, 1 Mart 1951, s. 2 [Not: Şiirin ilk yayınlandığı tarihi belirleyemedik. Bizim ulaşabildiğimiz kaynaklarda 1951 tarihi görülmesine rağmen Sabahattin Eyüboğlu'nun 1943 tarihinde yazdığı "Yaşamak Sevinci" (*İnsan*, S. 21, Mart 1943, s. 24-27) başlıklı yazısında bu şiir örnek verilerek yaşamak sevinci irdelenmek istenir. Buradan hareketle şiirin bizim belirttiğimiz 1951 tarihinden önce yayınlanmış olma olasılığı yüksektir.]; *T. Ş. I*, s. 94.

[15] Nâzım Hikmet, *Son Şiirleri (1959-1963)*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2002, s. 103 (Not: Şiirin yayınlanış tarihi 10 Eylül 1961'dir.)

"Dursun Bebeğe Ninni"[16] şiirindeki tematik söylemle büyük bir benzerlik göstermesi de bu etkilenmenin tek yönlü olmadığını göstermesi bakımından önemlidir. *"Dursun Bebeğe Ninni"* şiiri, *"Hoş Geldin Bebek"* şiirine göre çok daha özgün bir içerik taşır.[17] Yine Nâzım Hikmet'in *"Haykır Bebek"*[18] isimli şiiri ile de yukarıda andığımız *"Dursun Bebeğe Ninni"* şiiri arasında tematik ve söylemsel benzerlikler birbirine çok yakındır.

Nâzım Hikmet gibi Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde önemli bir isim olan Cahit Sıtkı Tarancı'dan da bu dönemde etkilenmeler görülmektedir. Bu etkiler, çok yoğun olmamakla birlikte, Anday şiirine birkaç dize ile de olsa girmeyi başarmıştır. Cahit Sıtkı Tarancı'nın *"Ah yeniden başlamak hayata, / Çocukluğa, aşka ve sanata"* dizeleri Anday'da *"Şimdi ne güzel yenibaştan / Yürümeye ve sevmeye başlamak"*[19] şeklinde kurulur. Örneklemeler yaparak, şiirlerindeki aynı ya da benzer duyuşu vererek, Anday şiirinin kaynaklarını çözmek oldukça zordur. Benzerlikleri ortaya konulan şiirlerden hangisinin daha önce yayınlandığını tespit etmek* olanak-

[16] *T.Ş. I*, s. 95 [Not: Anday'ın bu şiirine süreli yayınlarda rastlanmamıştır ancak, şiir, Anday'ın 1952 yılında yayımlanan *Telgrafhane* adlı kitabında vardır. Yani Nâzım Hikmet'in şiirinden 9 yıl önce yayınlanmıştır. Ayrıca Anday'ın, "Dursun Bebeğe Ninni" şiiri, Behice Boran'ın oğlu *Dursun*'un dünyaya gelmesi üzerine kaleme alınmıştır. . bk.: Gültekin Emre, "Melih Cevdet Anday'ın Şiiri: Tüylenen Rüzgâr", *Sombahar*, S. 23, Mayıs- Haziran 1994, s. 68]

[17] Mehmet H. Doğan, "İki Şiir Bir Gözlem", *Soyut*, S. 82, Ağustos 1975, s. 22-27; *Şiir, Bugün*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2001, s. 66 (Not: M. H. Doğan, bu konu ile ilgili olarak şunları yazar: *"İki şiirin kurgusuna baktığımızda, Melih Cevdet'in aynı özü daha şiirsel, daha kısa ve etkileyici bir biçimde verdiğini görüyoruz. Dursun Bebek'te, sözcüklerin başarılı istiflenmesine karşılık Nâzım'ın şiirinde rastgele bir yığma var. Yalnızca birbirine benzer kavramlar yanyana getirilmekle yetinilmiş: hastalıklar, kazalar, baskınlar, baskılar...vb. Bir sözcük ötekinden, ya da bir kavram grubu öteki gruptan önce ya da sonra getirilirse bir şey değişmeyecek. Bu rastgele yığma okuyucuda giderek bir bıkkınlık uyandırıyor, şiirin sonunun nasıl geleceğini kestirebiliyor okuyucu. İstense daha da uzatılabilir ya da bir yerde kesilebilirdi sanısı doğuyor insanda.")*

[18] Nâzım Hikmet, *Benerci Kendini Niçin Öldürdü?*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2002, s. 143-144.

[19] Melih Cevdet Anday, "Yeni Baştan", *Varlık*, S. 185, 15 Mart 1941, s. 399; *T. Ş. I*, s. 30.

* Melih Cevdet Anday'ın süreli yayınlarda yayımlanmış tüm şiirlerini, Melih Cevdet Anday'ın Şiirleri ve Şiir Sanatı isimli doktora çalışmalarımız sıra-

sız olduğundan, biz, Anday'ın, belirleyebildiğimiz birkaç şiirini örnekleyerek bu etkilenme üzerine dikkat çekmek istedik.

Türk şiir geleneğinden geniş ölçüde yararlanmış olan Anday, Karacaoğlan'ın şiirlerinden Divan şairlerine kadar geniş bir kültürel alt yapıyı şiirlerinde gösterir.

Şubat 1987'de yazdığı "Şiir ve Çevirisi" adlı makalesinde genç şairlere Divan şiirini salık veren Anday, divan şiirindeki "ses"e vurgundur.

> *"Dönülmez ben reh-î aşka yöneldim*
> *Dua-yî hayr kılsın bana yaran*
> *beytinin güzelliğini hiçbir şiirde bulamamışımdır, bizim sesimizin şiiridir bu. Genç ozanlarımıza bu tadı gözden kaçırmamalarını salık vermek isterdim.* ***Ben kendi şiirimde bu sesten çok yararlanmışımdır****.* (M.D.)"[20]

Divan şiirini "ikon şiiri"[21] olarak gören Anday, şiirlerinin kaynaklarını kimi zaman *"Kitaba Ek"*[22] başlıkları altında verirken, bu kaynakları çekinmeksizin sunması, onun şiirde kaynaklık sorununa ve metinler arasılığa bakışını vermesi bakımından da son derece önemlidir. Batı şairlerinden Wallace Stevens, T. S. Eliot, Ezra Pound, Baudelaire gibi isimlerin yanında Divan şairlerinden Şeyh Galib de Melih Cevdet'in kurduğu şiir metinlerinde birer biçim yaratma ve esinlenme kaynağı olarak kendini gösterir.

Şeyh Galib'in "kaldı" redifli,

sında belirledik. Ancak sadece Anday'ın şiirlerinin kronolojik künyesini çıkarmak, onun şiirleri ile diğer şairler arasındaki ilişkiyi çözmeye yeterli değildir.

[20] Melih Cevdet Anday, "Şiir ve Çevirisi", *Çerçeve*, Şubat 1987; *Geçmişin Geleceği*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 1999, s. 10; *Aldanma ki...*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1992, s. 215.

[21] Melih Cevdet Anday, "Şiir ve Çevirisi", *Çerçeve*, Şubat 1987; *Geçmişin Geleceği,* Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 1999, s. 10; *Aldanma ki...*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1992, s. 215.

[22] Melih Cevdet Anday, "Kitaba Ek", *Yeditepe*, S. 79, 16-31 Ocak 1962, s. 5; *T. Ş. I.*, s. 174-176; " "Troya Önünde Atlar" İçin Birkaç Söz", *Varlık*, Kasım 1972; *T. Ş. I.*, s. 321-323; Melih Cevdet Anday, *Ölümsüzlük Ardında Gılgamış (Toplu Şiirleri II)*, Adam Yayınları, İstanbul 1998, s. 65-66 (Not: Bundan sonraki atıflarda T.Ş.II. kısaltması kullanılacaktır.)

"Dil hayret-i gamla lâl kaldı
Galib gibi bî-mecâl kaldı
Gönderdiğim arz-ı hâl kaldı
El'ân bir ihtimâl kaldı
İnsafın o yerde nâmı yok mu."[23]

tardiyesi, *Kolları Bağlı Odysseus* şiirinin 1. bölümün 9. bendi ile biçim ve söyleyiş bakımından büyük benzerlikler gösterir:

"Şimdi ondan ne ki kaldı
Unutulmuş bir kapı belki kaldı
Değişmez biçim, arı renk, ölümsüz birlik
O zorunlu kendiliğindenlik
Anılarla geldi gitti kaldı
Duygularda bir ürperti kaldı
Artık eski bahçelerde değildik"[24] (T. Ş. I, s. 147)

Anday, 1989'da Orhan Koçak'la yaptığı söyleşide şiirinin kaynaklarını sayarken: *"Bir bakıma ben ustasız ozanım. Daha doğrusu ustaları sonradan bulmaya başladım. Bunlar dünya şiirinde en beğendiğim ozanlardı.* ***Onlardan etkilendim. Hangi birini sayayım****?* (M. D.) *Wallace Stevens, T. S. Eliot...* ***Eski şiirimizi de bu arada sayabilirim****"*[25] der.

Şeyh Galib'in yukarıda anılan tardiyesini Anday, dünyanın en güzel aşk şiiri olarak değerlendirir.[26] Fakat bu şiiri Batılıya anlatmanın Yunus Emre'nin tasavvuf mistisizmini anlatmak kadar zor olduğunu da söyler.

Melih Cevdet Anday'ın *"Olsun da Gör"*[27] isimli şiirinde, Şeyh Galib'in *"olsun da gör"*[28] redifli gazelinin bir giriş söylemi olarak yer aldığını görmemiz mümkündür. Anday'ın, şiirlerinde, di-

[23] Naci Okçu, *Şeyh Galib I- II*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1993, s. 881.
[24] *Yelken*, S. 71, Ocak 1963, s. 8-9; *Yeditepe*, S. 128, Ocak 1963, s. 19-21.
[25] Orhan Koçak (Söyleşen), "Melih Cevdet Anday'la Söyleşi", *Defter*, S. 10, Haziran- Ekim 1989, s. 85.
[26] Melih Cevdet Anday, "Nane Azaldı", *Cumhuriyet*, 25 Haziran 1993, s. 2
[27] *T. Ş. I.*, s. 124.
[28] Okçu, *a.g.e.*, s. 586 [Not: Şeyh Galib'in bahsi geçen şiirinin ilk beyti şöyledir. *"Tâb-ı hüsni çeşmimiz âteş-feşân olsun da gör / Cennet-i ruhsârını dûzah-nişân olsun da gör"*]

van şiirinin izlerini açıkça sergilendiğini Memet Fuat, bu şiirden hareketle, vurgular.[29] Yine Nedim'in;

"Ayağın sakınarak basma amân sultânım
Dökülen mey kırılan şişe-i rindân olsun"[30]

beytine, ironik anlatımla, Anday şiirinde göndermede bulunulduğu dikkati çeker.

"Metin ol oğlum gazozcu
Dökülen gazoz
Kırılan gazoz şişesi olsun"[31] (T. Ş. I, s.106)

Garip'ten kopuşun ilk izlerini gördüğümüz "Tohum" şiirinde ise, şair, Ahmet Muhip Dıranas'ın "Bahar Gökleri"[32] isimli şiiri ile kendi şiiri (Tohum) arasındaki sessel benzerliğe dikkati çeker ve "Tohum" şiirinde Yavuz Sultan Selim'in şu beytinin;

"Gözlerin fitnede ebrun ile enbâz mı ki
Dil asılmağa iver zülfünu canbâz mı ki
Bizi kahr eyledüğun lûtfuna âğaz mı ki
Ne ki* şive mi ki cevr mi ki naz mı ki"[33]

bir esin kaynağı olduğunu kendisi ifade eder.[34]

Divan şiirinin yanı sıra, bu şiiri Cumhuriyet döneminde de devam ettirmiş olan Yahya Kemal ve Ahmet Haşim'in şiirleri de Anday'ın şiirsel serüveninde etkili olmuştur. Anday, 1991 yılında kendisi ile yapılan söyleşide bu etkilenmeleri şu cümlelerle dile getirir: *"Benim birçok şiirimde bazı divan şairlerinin etkileri vardır. Ama*

[29] Memet Fuat, "Geçmişe Bakmak", *Adam Sanat*, S. 120, Kasım 1995, s. 9.
[30] *Nedim Divanı (Külliyat)*, İkdâm Matbaası, İstanbul 1338-1340, s. 200.
[31] "Akıncı Ruhlar Yahut Çalışan Kazanır", *Yeditepe*, S. 23, 15 Ekim 1952, s. 2.
[32] Şiir metni şöyledir:
"Meltem mi ki bu esen, renk mi ki şarkı mı ki?
Şu dağdan aşağı ak bir bulut salkımı ki
İçime bir buruksu sarhoşluk akıtmada.
Düşler mi ki şu burcu burcu kokan havada
Renk mi ki üzerimden akaduran bu nehir?"
* "Ne yiki" şeklinde de geçmektedir.
[33] İbrahim Necmi Dilmen, *Tarih-i Edebiyat Dersleri*, İstanbul 1338, C. 1, s. 82
[34] Melih Cevdet Anday, *Akan Zaman Duran Zaman I*, Adam Yayınları, İstanbul 1984, s. 133-134.

bu tümüyle kabul etmek anlamına gelmez. Onun için "seçerek" dedim. Ama doğrusu halk şiiri bizi hemen hemen hiç etkilemedi. Divan şiiri ve onun devamı olan Yahya Kemal çok koyu Osmanlıca ile yazan Ahmet Haşım bizi en çok etkileyen eski şairlerdir."[35]

Şiirinin kaynaklarını "sayılamayacak denli çok"[36] gören Anday, bütün yaşam etkinliğini âdeta şiire göre kurgulamıştır. Okuduğu her hangi bir yazı; dinlediği mitolojik bir söylence, karıştırdığı her hangi bir ansiklopedi maddesi, gördüğü bir manzara ya da olay..., şiiri için kaynak niteliğindedir. Anday, bu kaynakları bilimsel çalışma yaparcasına fişler[37], sonra şiirini kurarken kullanır. Anday için "şiirin sürekli bir araştırma"[38] olarak tanımlanması, iki yönlü düşünülmektedir. 1- Yeni biçimler, içerikler ve biçemler arama, (şiirsel çalışma) 2- Şiir kurulurken ulaşılacak / bakılacak ya da daha önceden edinilmiş kimi bilgiler, (zihinsel çalışma). 1988 yılında Nalan Kayhan'ın "şair olabilmek için" neler yapılmalı anlamındaki sorusuna Anday, şu cümlelerle karşılık verir ki, bu aynı zamanda iki yönlü düşünülmesini istediğimiz "şiir araştırmasının" da açılımı gibidir. *"Çok şey bilmek lazım. Yüzlerce, binlerce bilgisi olmalı şairin. Tavukçuluktan tutun, kuşçuluk, astronomiye kadar... Yani sayın sayabildiğiniz kadar.* ***Bunlardan neler çıkacağı belli olmaz****."*[39] Anday'ın şiirin kaynakları ile ilgili söyledikleri bu ifadeler İngiliz şair Auden'in "şairin ilgilenmesi gereken alanlar" başlığı ile sunduğu "çiçekçilikten balıkçılığa, hayvan yetiştirmeden matematiğe kadar bir yığın konunun bir gün beklenmedik bir anda şaire yol

[35] Konur Ertop (Söyleşen), "Melih Cevdet Anday Şiir Dünyasını Anlatıyor", *Gösteri*, S. 132, Kasım 1991, s. 6 [Not: Anday, söyleşide etkilendiği şairler arasına Cahit Sıtkı Tarancı ve Ahmet Muhip Dranas'ı da dahil eder.]

[36] Doğan Hızlan (Söyleşen), "Anday, Ozan Sonsuz Yolda, Varamayacağı Ereği Araştırır Durur", *Cumhuriyet*, 12 Ocak 1982.

[37] Anday, şiirine konu edeceği ya da şiirinde kullanmayı düşündüğü dizeleri, bilgileri, kısacası tüm edinimleri ajandasına kaydeder, sonra arada bir bu ajandasını inceler. . bk.: Kemal Özer (Söyleşen), "Anday: Okurda Eleştirel Bir Tepki Uyandırmak İstedim", *Cumhuriyet*, 11 Mayıs 1975, s. 5; *Sanatçılarla Konuşmalar*, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1979, s. 206.

[38] Doğan Hızlan (Söyleşen), "Anday, Ozan Sonsuz Yolda, Varamayacağı Ereği Araştırır Durur", *Cumhuriyet*, 12 Ocak 1982.

[39] Nalan Kayhan (Söyleşen), "Bir Şiir Virtüözü", *Elele*, S. 1, Ocak 1988, s. 31.

gösterici olacağı"[40]nı söylemesi ile de çok yakın benzerlikler gösterdiğine de dikkat edilmelidir.

Melih Cevdet Anday'ın "ben şiir çalışmalarım içinde ansiklopedilere bakmayı da bir alışkanlık edinmişimdir. Hayvan adları, çiçek adları kafamda ya birden bire, ya zamanla yeni ufuklar açar"[41] diyerek vurguladığı şiirinin kaynaklarının en güzel örneklerinden birisini *"üç perili saç örgüsü"* ve *"dört perili kestanelik"* dizelerinde görmemiz olasıdır. Anday, *"Anadolu'da Kapı Kilitleri"* adlı bir inceleme yazısını okuduktan sonra, bu incelemede adı geçen ve bir kilit ismi olan *"üç perili kilit"* adını çok beğenir ve şiirinde kullanmak üzere bir araştırmacı gibi bunları bilgi fişlemesine alır[42] ve kurguladığı anı, duyguyu, durumu ifade edecek sözcüğü yakaladığı an şiirini oluşturmaya çalışır.

Anday şiirinin kaynaklarını çözmek, onun bütün araştırma alanlarını gözden geçirmeyi göze almak demektir. Şiirlerinin art alanlarını yakalamak, bilgi fişlerine ulaşmakla bir gibidir.

M. Cevdet, şiirinin kaynaklarını ya da etkilendiği şair ve yazarları okuyucusundan saklamaz. Bu kaynakları kimi zaman söyleşilere verdiği cevaplarla açar, kimi zaman şiir kitaplarını ek

---

[40] Hıfzı Topuz, *Konuklar Geçiyor*, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1975, s. 218'den aktarma [Not: M. C. Anday ve Auden'de görülen söylem benzerliklerinin bir benzerini de Rilke'de görürüz. Rilke, Malte Laurids Brigge'in şiir hâline gelişini anlatırken şunları söyler ki, bu "şiirin kaynağı"nı vermesi bakımından oldukça önemlidir: *"Mısralar, kimilerinin sandığı gibi, birer duygu değil, birer deneydir.* (Anday araştırmadır der.) *Bir tek mısra yazmak için, bir çok şehirler, insanlar, nesneler görmüş olmak, hayvanları tanımak, kuşların nasıl uçtuklarını duymak, küçücük çiçeklerin sabahları açılırken hangi hareketi yaptıklarını bilmek gerekir."* bk.: Roger Caillois, "Esin ve Emek", (çev.:T.(ahsin) Y.(ücel)), *Varlık*, S. 669, 1 Mayıs 1966, s. 8]

[41] Kemal Özer (Söyleşen), "Anday: "Okurda Eleştirel Bir Tepki Uyandırmak İstedim" ", *Cumhuriyet*, 11 Mayıs 1975, s. 5; *Sanatçılarla Konuşmalar*, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1979, s. 206.

[42] Bu kullanımla ilgili bilgileri biz yine M. C. Anday'ın söyleşilerde açtığı şiirinin kaynaklarına ilişkin ifadelerinden öğreniyoruz. . bk.: Kemal Özer (Söyleşen), "Anday: Okurda Eleştirel Bir Tepki Uyandırmak İstedim", *Cumhuriyet*, 11 Mayıs 1975, s. 5; *Sanatçılarla Konuşmalar*, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1979, s. 206; M. C. Anday, Tahsin Yücel, Nuran Kutlu, Adnan Benk (Söyleşiye Katılanlar), " ile Δ Arasında Melih Cevdet Anday", *Çağdaş Eleştiri*, S. 2 , Nisan 1982, s. 19.

açıklamalar koyarak okuyucusuna duyurmak ister ve kimi zaman *Cumhuriyet* gazetesindeki köşesinde yazdığı denemelerinde[43] kaynaklarına göndermelerde bulunur. İşte bunlardan birisi de 26 Temmuz 1992'de *Cumhuriyet* gazetesinde yazdığı *"Kitap Üstüne"*[44] adlı denemesidir. Anday, bu yazısında *'bir hazine gibi geleceğe kalmasını istediği kitapları'* listeler. Listelenen bu kitaplar aynı zamanda Anday'ın şiirini kurmada yararlandığı veya şiirinin arka planını veren eserlerdir. Toplam 23 eser ismi verir ve bunların geleceğe kalmasını ister. Fakat bu istek sadece geleceğe kalmasını istemekle ilgili değil, aynı zamanda Anday şiirinin çözümlenmesinde de kaynaklık edecek metinlerdir. Bu eserler şunlardır:

1	Gılgamış Destanı[45]	13	Voltaire'nin Candide'si
2	Odysseia	14	Marx'ın Manifest'i
3	Sokrates'in Savunması	15	Carlo Cafiero'nun Kapital Özeti
4	Sofokles'in Kral Oidipus'u	16	Engels'in Cemiyetin Asılları
5	Kutsal Kitap ve Kur'an	17	Engels'in Ludwing Feuerbach ve Klasik Alman Felsefesinin Sonu
6	Boccaccio'nun Decameron'u	18	Freud'un Kitle Psikolojisi ve Psikanaliz Üzerine
7	Machivelli'nin Prens'i	19	Tolstoy'un Savaş ve Barış'ı
8	Montaigne'nin Denemeler'i	20	Dostoyevski'nin Suç ve Ceza'sı
9	Thomas More'nin Utopia'sı	21	Çehov'un hikâyeleri
10	Erasmus'un Deliliğe Övgü'sü	22	Kafka'nın Şato'su
11	Shakespeare'nin Fırtına'sı	23	Frazer'in Altın Dal'ı[46]
12	Cervantes'in Don Kişot'u		

[43] Melih Cevdet'in Cumhuriyet gazetesinde yazdığı ve kitaplarına girmemiş birçok yazısı vardır. Bu konu ile ilgili geniş bilgi için bk. Mitat Durmuş, *Melih Cevdet Anday'ın Şiirleri ve Şiir Sanatı*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ank. 2004.

[44] Melih Cevdet Anday, "Kitap Üstüne", *Cumhuriyet*, 26 Temmuz 1992; *Çok Sesli Toplum*, Adam Yayınları, İstanbul 2001, s. 20-23.

[45] Anday, listesine eklediği ilk kitabı Gılgamış Destanı ile başlatır ve şunları söyler: *"Benim listem Gılgamış Destanı ile başlıyor. Gerçek adı, Sha Nagba İmuru'dur. 'Her şeyi görmüş olan' anlamına gelir."*

[46] Anday listenin sonuna şu notu düşer: *"Atalarımızın yaşam biçimini, inançlarını, sağtöresini başka hangi kitaptan bunca ayrıntılı öğrenebiliriz ki!"*

Şairin geleceğe kalmasını düşünerek hazırladığı kitap sandığında Türk fikir ve sanat hayatından hiçbir isme ve esere yer verilmemiş olması da ayrıca dikkate değer. Bu, Anday'ın *Klasik* sorununa bakışının da bir yansıması olarak değerlendirilebilir.[47]

Bütün bunların dışında Anday şiiri üzerinde etkili olmuş diğer bir isim ise, Orhan Veli ve özellikle Oktay Rıfat'tır. Her ne kadar başlangıç yıllarında Oktay Rıfat ve Melih Cevdet Anday, Orhan Veli'nin etkisi altında kalsalar da birbirlerini Orhan Veli'nin kendilerini etkilediğinden daha çok etkilemişlerdir.[48]

Melih Cevdet Anday'ın Garip'ten kopuşunun ilk izleri görünümündeki *"Tohum"* adlı şiiri, Oktay Rıfat'ın da Garip'ten kopma isteğini hızlandırır. 1963'ten sonraki şiirlerinde Anday, I. Yeni söyleminden çok uzaktadır ve II. Yeni şiiri ile dirsek temasında görülür. Anday'ın II. Yeni şiiri ile örtüştürülebilecek kimi kullanımları Oktay Rıfat'a bağlanabileceği gibi II. Yeni şairleri ile de ilintilidir. Gülten Akın, *Şiiri Düzde Kuşatmak* isimli kitabında bu yönelişe şu cümlelerle dikkat çeker:

> *"Göçebe Denizin Üstünde: İlk şiirde, ikinci yeni çizgisini, Edip Cansever'le ortak geliştiriyorlar. Ondan sonrakilerde zamanca bir gerileme var. Daha önce yazılmış olduğundan mı? (Bulutlar Olduk'ta yine Cansever'i ansıyorum) bazı şiirlerde Cemal Süreya örneği, soluk kesici benzetmeler var."*[49]

Kolları Bağlı Odysseus'un yayımlanmasından sonra değişen şiirsel anlayış, Anday'ın şiirsel kaynaklarının değişmesi ile de doğrudan bağlantılıdır. *Kolları Bağlı Odysseus*'a gelinceye değin daha çok Türk şiir sanatından etkilenmeler taşıyan Anday şiiri, *Kolları Bağlı Odysseus*'tan sonra daha çok batılı kaynakları merkeze almaya başlar. Şairin, Garip şiir hareketi içinde olduğu dönemlerde sürrealistlerden kimi etkilenmelerini de bu arada kaydetmemiz gerekir.

---

[47] Geniş bilgi bk. Mitat Durmuş, *"Garip Şiiri Bağlamında Geleneğin Sorunsallaştırılması"*, (*II. Dil ve Edebiyat Araştırmaları Sempozyumu*, Ankara Ünv. DTCF Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü / Dil ve Edebiyat Araştırmaları Derneği, 24-26 Mayıs 2004, Ankara)

[48] Cemal Süreya, *Toplu Yazılar I*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2000, s. 87.

[49] Gülten Akın, *Şiiri Düzde Kuşatmak*, Alan Yayıncılık, İstanbul 1983, s. 114.

1937 yılında *Ulus* gazetesinin düzenlediği *"Şiir Ölüyor mu?"* başlıklı ankete katılan Garip üçlüsü, ilk kez bu anketin başına konulan tanıtıcı girişle sürrealistlerle ilişkilendirilir.

> *"Orhan Veli, Oktay Rıfat ve Melih Cevdet, şiirimizde en yeni cereyan olan sürrealizmin müdafaasını üzerlerine almış üç genç şairimizdir. Bütün sanat hareketlerinde müştereken hareket eden ve bir ekol bağlılığıyla çalışan bu üç gencin fikirlerini toplu olarak öğrenmek istedik. Aşağıda okuyacağınız parçalar, her üçü namına verilmiştir."*[50]

Bu tanıtıcı ve tanımlayıcı girişten sonra şairlerin görüşleri alınmış sürrealizme nasıl baktıkları da sorulmuştur.[51] Bu makalade, Garip şiirinin sürrealizmden ne denli etkilendiğini irdelemeyecek ancak, birkaç cümle ile de olsa bu akımın Anday şiirindeki izlerine ve Anday'ın sürrealizm akımına nasıl baktığına da değinmek gerekir.

Garip'in ilk oluşum yıllarında sürrealizmden etkilendiğini reddetmeyen Anday, bu konu ile ilgili olarak kendisine yöneltilmiş sorulara *"Gerçeküstücü Fransız şairleri bizi etkilemişlerdir. Ama Gerçeküstücülük tümüyle bizi bağlamaz. Gerçeküstücülüğün lideri olan Breton, şiirin politika dışında kalmasında çok ısrar ediyordu. Böyle de oldu başlangıçta. Daha sonra Gerçeküstücü şairlerden Aragon, Eluard, Komünist Partisine girince, Breton onlarla selamı, sabahı kesti. Breton'un tavrı bu kadar kesindi. Garip şiiri ise politiktir. Bu bakımdan Garip hareketine Gerçeküstücü demek doğru değildir."*[52] diyerek karşı

---

[50] (Anket), "Şiir Ölüyor mü?", *Ulus*, 30 Aralık 1937; Oktay Rifat, *Şiir Konuşması*, Adam Yayınları, İstanbul 1992, s. 277.

[51] Garip şiiri ile batılı edebî akımlar arasındaki ilişki için bk.: Hakan Sazyek, *Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Garip Hareketi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 1996, s. 232-252; Hasan Bülent Kahraman, "Garip Şiirini 'Modernist Şiir' Bağlamında Yeniden Değerlendirme Denemesi 1-4", *Varlık*, S. 1010 / 1011 / 1012 / 1013, Kasım 1991- Şubat 1992; Mehmet H. Doğan, "Gerçeküstücülük ve Türk Şiiri", *Varlık*, S. 1048, Ocak 1995, s. 13-16; Hasan Bületn Kahraman, "Gerçeküstücülük Anlayışına Modernizm-Postmodernizm İlişkisi Açısından Bir Bakış", *Varlık*, S. 1048, Ocak 1995, s. 2-6.

[52] Hayati Özen (Söyleşen), "Geleceğin Dünyasının Gazetesinde Bir Yazın Ustası", *Semender* (TÖMER Bursa Şubesi Çeviri Dergisi), S. 1, Yaz 1995, s. 25 [Not. Konur Ertop'la yaptığı söyleşide de şunları söyler: *"Başlangıç için*

çıksa da "etkilenmiş olma"larını saklamaz. Hatta kendi şiirinden örnekler vererek bu akımdan etkilenmiş olduklarını (bu akımın şiirine kaynaklık ettiğini) 1984 yılında Memet Fuat ve Oktay Akbal'la yaptığı söyleşide dile getirir. Bu söyleşide Anday şunları ifade eder: *"...başlangıçtaki şiirlerimizde sürrealizme benzeyenler de var. Kendimden bir örnek alayım, "Hayvanlar konuşamadıkları için / Kimbilir ne güzel düşünürler / Tıpkı ellerimiz gibi"*[53] *diyorum.*[54]

Kolları Bağlı Odysseus'un Anday şiiri için bir dönüm noktası olmasının gerekçesi, değişen söyleyiş ve anlam sorunu ile doğrudan ilgili olmakla birlikte şiirin kaynaklarında da önemli değişikliklere gitmesi de bu noktada etkilidir. *Kolları Bağlı Odysseus*'tan sonra Anday şiirinin kaynakları da değişir. Ziya Paşa ve Abdülhak Hamid'in şiirleri yerini felsefe kitaplarına, Anadolu, Mısır, Hitit, Sümer ve Yunan mitolojisi ile ilgili incelemelere, bitki biliminden astronomiye kadar birçok alanda yazılmış bilimsel kitaplara, dünya edebiyatından önemli şairlerin ve yazarların eserlerine, Eski Anadolu tarihi üzerine yaptığı çalışmalarla ünlenen Texier, Hrozny gibi araştırmacıların çalışmalarına, Homeros'un *İlyada* ve *Odysseia*'sına, *Heredot Tarihi*'ne... bırakır.

Kolları Bağlı Odysseus'la birlikte mitolojiye yönelen Anday, bireyin ve insanın dünya karşısındaki "duruşunu", ilkel insandan modern insana kadar sorgulamak ve ortak "duruş"ları belirlemek ister. Poetik anlamda bilimi (usu, aklı) önceleyen şairin, mitolojiye, söylenceye yönelmesi bilim, akıl, us noktasında çelişir gibi görülebilir. Oysa bireyin dünya karşısındaki anlamını ya da dünyanın birey karşısındaki anlamını irdelemek isteyen Anday'ın bu şiirsel kaynağını, bu yönelimi bir çelişki olmaktan çıkarır. Çünkü "mito-

Fransız gerçeküstücülerinin bir etkisi var denebilir ama biz o etkiye daha sonra toplumsal eleştiriyi kattık. Onlarda bu yoktu. Bu eleştiri toplumcu bir eleştiriydi. Bize kızanların olması da bundandı." bk.: Konur Ertop (Söyleşen), "Melih Cevdet Anday Şiir Dünyasını Anlatıyor", *Gösteri*, S. 132, Kasım 1991, s. 5 Bu konu için ayrıca bk.: Fethi Naci, "İmroz'da Melih Cevdet'le", *Dost*, S. 6, Eylül 1961; Celal Üster (Söyleşen), "Melih Cevdet Anday, Doğuşunun 50. yılında 'Garip' Akımını Analtı", *Cumhuriyet- Kitap*, S. 81, 12 Eylül 1991, s. 1-11]

[53] "Ellerimiz Gibi", *T. Ş. I.*, s. 32.

[54] Memet Fuat- Oktay Akbal (Söyleşenler), "Melih Cevdet Anday Konuşuyor", *Gösteri*, S. 46, Eylül 1984, s. 5.

loji, ilkel insanın dünyayı kavrayış biçimlerini veren söylencelerdir."[55] Anday, birey bilincinden, insanlık bilincine ve insanlık bilincinden birey bilincine gidiş- gelişler yaparak ortak bilincin gizini çözmek ister. Şiirlerindeki İngilizceden, Almancaya oradan da Hintçeye kadar uzanan sözcüksel dağılımın arka planında bu ortak bilinci geniş kapsamlı olarak verme düşüncesi yatar.

Kolları Bağlı Odysseus'un yayımlanmasıyla birlikte Anday, Tanzimat'tan sonraki Türk şiirinde pek görmediğimiz, Divan şiirinde var olan, şairin eserini ne için ve kime yazdığını, bu eserini yazarken hangi kişi ve olaylardan etkilendiğini açıkladığı ve divanının başına koyduğu ***"sebeb-i te'lîf"***[56] bölümünde olduğu gibi, şiirinin kaynaklarını okuruna sunar. Gerçi Anday, *Kolları Bağlı Odysseus* için yazdığı ek açıklamayı T. S. Eliot'tan[57] esinlenerek yaptığını söylese de bu bizim şiir geleneğimizde zaten var olan bir olgudur.

1963 yılında, kitabından ayrı olarak, yayınlanan ve kitabının sonraki baskılarına dahil ettiği *"Kitaba Ek"*[58] başlıklı bu *sebeb-i te'lîf* açıklamasında Anday, araştırmacıları âdeta kendi şiirinin kaynaklarına yönlendirmek ister.

> *"Kolları Bağlı Odysseus'u yazarken çeşitli ozanlardan ve kitaplardan yararlandım. Bu kitaplardan bir takımı, şiirimin düşünsel temelleri ile ilgili konuları işleyen kitaplardı. İnsanın doğa ile ilişkileri, insanın doğaya, topluma, kendine yabancılaşması, bu yabancılaşmaktan kurtulmak için giriştiği savaş, tuttuğu ve tutması gereken yollar sorununda okuduklarım, şiirsel anlatıma geçmeden önce, düşünce hazırlıkları düzeyinde kalan çalışmalardır ki bunların yorumu, değerlendirilmesi bakışa ve yapılacak işe göre çeşitlenebileceği için, kişisel niteliktedir; açıklanması düpedüz şiirle, şiirsel*

[55] Mircea Eliade, *Mitlerin Özellikleri*, (çev.: Sema Rifat), Simavi Yayınları, İstanbul 1993, s. 17 / 22.

[56] İskender Pala, *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara (tarihsiz), s. 427.

[57] T. S. Eliot, *The Waste Land* adlı şiir kitabı için bu türden bir açıklama koyma gereği duymuştur.

[58] Melih Cevdet Anday, "Kitaba Ek", *Yeditepe*, S. 79, 16-31 Ocak 1962, s. 5; *T. Ş. I.*, s. 174-176.

çalışma ve şiirsel özle ilgili sayılmayabilir. Ama şiirsel anlatıma geçtikten sonraki çalışmada, esinlenmelerin ve yararlanmaların niteliği, sanatın tekniği ve sanatçının yöntemi ile ilgili olduğu için, bunlar üstüne, başkalarının incelemelerini beklemeden ve başkalarının incelemelerine yardımcı olmak amacı ile birtakım açıklamalarda bulunmak yararlı olur, diye düşündüm. Bu kısa yazıda onları söz konusu edeceğim. Bu düşünceye, benzeri işi Eliot'un, "Waste Land" için yaptığını gördükten sonra geldim."[59]

[59] Melih Cevdet Anday, "Kitaba Ek", *Yeditepe*, S. 79, 16-31 Ocak 1962, s. 5; *T. Ş. I.*, s. 174 [Not: Metnin tamamını buraya almakta kaynakların açıklanması bakımından yarar görmekteyim. Bazı ifadeleri bold vererek vurguyu amaçsal olarak belirtmek istedim.

"Kolları Bağlı Odysseus'u yazarken çeşitli ozanlardan ve kitaplardan yararlandım. Bu kitaplardan bir takımını, şiirimin düşünsel temelleri ile ilgili konuları işleyen kitaplardı. İnsanın doğa ile ilişkileri, insanın doğaya, topluma, kendine yabancılaşması, bu yabancılaşmaktan kurtulmak için giriştiği savaş, tutuğu ve tutması gereken yollar sorununda okuduklarım, şiirsel anlatıma geçmeden önce, düşünce hazırlıkları düzeyinde kalan çalışmalardır ki bunların yorumu, değerlendirilmesi bakışa ve yapılacak işe göre çeşitlenebileceği için, kişisel niteliktedir; açıklanması düpedüz şiirle, şiirsel çalışma ve şiirsel özle ilgili sayılmayabilir. Ama şiirsel anlatıma geçtikten sonraki çalışmada, esinlenmelerin ve yararlanmaların niteliği, sanatın tekniği ve sanatçının yöntemi ile ilgili olduğu için, bunlar üstüne, başkalarının incelemelerini beklemeden ve başkalarının incelemelerine yardımcı olmak amacı ile birtakım açıklamalarda bulunmak yararlı olur, diye düşündüm. Bu kısa yazıda onları söz konusu edeceğim. Bu düşünceye, benzeri işi Eliot'un, "Waste Land" için yaptığını gördükten sonra geldim.

Odysseia destanının 12. rapsodisi, beni belki de on yıldır böyle bir iş için ilgilendirip duruyordu. Odysseus'un Troya dönüşü, kendi adasını, İthaca'yı bulmak için ordan oraya gezip çırpınması sonunda Tanrıça Kirke'den yararlanmaya kalkması, bu parçanın özünü sağlar. Ancak dikkatime çarpan şu oldu: Tanrıça Kirke, her şeyi olduğu gibi söyleyeceğini ileri sürmesine karşılık, Odysseus'u gene de kendi kararı ile başbaşa bırakıyordu. Onun sakınılması gerektiğini söylediği tek şey, Sirenlerle ilgili idi. Kitabımın dördüncü bölümünde bu öyküyü kendime göre yorumladım, değerlendirdim. Karşılaştırıldığında anlaşılacağı gibi, Homeros'un birtakım deneyimlerini, benzetmelerini seve seve kullandım. Odysseus'un başından geçenler üstüne pek ünlü bir şiir yazmış olan Tennyson'un da aynı işi yaptığını gördüm. Yalnız şunu da ekleyeyim. Tennyson, Odysseus'un öyküsünü, kısaca söylemek gerekirse, "yılmadan aramak, bulunca da bulunanla yetinmemek, yeniden aramağa koyulmak" biçiminde yorumlamıştır. Bu yorumla bir alış verişim olmadı.

Buraya kadar Anday, bize kaynaklarını niçin açıkladığını, (*bunlar üstüne, başkalarının incelemelerini beklemeden ve başkalarının incelemelerine yardımcı olmak amacı ile birtakım açıklamalarda bulunmak yararlı olur, diye düşündüm*[60].) açıklanan kaynakların şiirinin özü ile ilintisinin ne olduğunu (*Bu kitaplardan bir takımını, şiirimin düşünsel temelleri ile ilgili konuları işleyen kitaplardı*) vurgulamak ister gibidir. *Odysseus* ve *Gılgamış* destanlarından etkilendiğini ancak

Buna karşılık, Ezra Pound'un, "Canto I" adlı şiirinde, aynı destanın 11. bölümünü konu edindiğini gördüm, ki o şiirin başlangıç bölümünde Pound, hiçbir yoruma gitmeden, sevdiği anlaşılan öyküyü yinelemekle yetiniyordu. **Bu şiirde Homeros'un sözleri ve benzetmeleri, benim şiirimden daha çok yer alır**.

Kolları Bağlı Odysseus'un Birinci Bölümü'nün üçüncü kıtasının birinci dizesi, **Baudelaire'in "Correspondances" adlı şiirinden alınmıştır.** *Fransızcası şudur: Qui l'observent de leurs regards familiers. Önemli, vazgeçilmez bir güzelliği olan bir dize değil. Onu alışım, "Correspondances" şiiri ile kitabın Birinci Bölümü'nün özce benzerliğini göstermek içindir: Kişinin, doğa dilinden anlaması. Ben bunu çocukluk dönemi için düşünmüştüm.*

Gene Birinci Bölüm'ün ikinci kıtasının beşinci dizesini, Davud'un mezmurlarından aldım. Üçüncü Bölüm'ün dokuzuncu kıtasının dokuzuncu ve on birinci dizeleri de gene o kitaptandır.

Birinci Bölüm'ün "kaldı" redifinin kullanıldığı dokuzuncu kıtasında, Şeyh Galib'in bir tardiyesinden yararlandım. O tardiyenin **işime yarayan** *kıtası şudur:*

Dil hayret'i gamla lâl kaldı
Galib gibi bimecâl kaldı
Gönderdiğim arz-ı hâl kaldı
El'ân bir ihtimâl kaldı
İnsafın o yerde namı yok mu

Üçüncü Bölüm'ün yedinci kıtasındaki İngilizce dize Wallance Stevens'indir: This is the mythology of modern death.

Aynı bölümün dokuzuncu kıtasındaki üçüncü ve beşinci dizeler, Aiskhylos'un Agamemnon tragedyasında Klytemnerstra'nın sözlerinden alınmıştır.

Kolları Bağlı Odysseus'un bazı parçalarında Ezra Pound'un "The Alchemist" **- belki dışardan bakıldığında sezilmeyecek-** *uzun esinlenmeler, biçim yararlanmaları olmuştur, diyebilirim."*] 1937 yılında *Ulus* (30 Aralık 1937) gazetesinin anketine *"Yeni diye tanıdığımız nesil hâlâ Baudelaire'nin ve mısralarının bacakları arasında dolaşıyor."* diyen Garip üçlüsünden biri olan Anday, 1951-1961 yılları arasında yazdığı şiirinde Baudelaire'den alıntılama yaptığını da söyler. Bu, değişen şiir anlayışı bakımından da oldukça önemlidir.

[60] Melih Cevdet Anday, "Kitaba Ek", *Yeditepe*, S. 79, 16-31 Ocak 1962, s. 5; *T. Ş. I.*, s. 174

onları yeniden yazmadığını *"onlar üzerine yazdığını"*[61] çeşitli söyleşilere verdiği cevaplarla anlatan Anday, bu ve diğer alıntılamaların merkezinde başka bir şeyin bulunduğuna okuyucularının dikkatini çekmek ister. *Burada dikkati çeken önemli bir sorun varsa o da bir şair, şiirinin anlaşılmasını neden bu kadar çok istiyor olduğudur.* Poetik anlayışında "*Bütün sorun, sanat alıcısının, sanatı anlamadan sevebilmesidir. Bunu eni iyi kanıtlayan müzik sanatıdır."*[62] düşüncesi yatan bir şairin, şiiri üzerine ayrıca açıklama yaparak okurunu âdeta yönlendirmesinin başka bir gerekçesi olduğu düşüncesindeyim.

Bu gerekçeler şunlar olabilir.

1- Şiirinin diğer metinlerle ilişkisinin sonradan açıklanarak bir itham altına sokulmasından kaçınmak.

2- Şiirinin düşünsel alt yapısını vererek ereğinin ne olduğunu bildirmek.

3- Şiirinde sorun yaptığı olgunun daha önceden de sorun yapıldığına dikkati çekmek.

4- Esinlenme ve yararlanma ile bu esinlenmelerin nasıl dile getirildiğini (sanat tekniğini) açıklamak.

5- Şiirinde vurguladığı temanın insanlık tarihinde önemle yer tuttuğunu belirtmek.

6- Şiir metni ile okuru arasında doğabilecek kopukluğu kaldırmak.

Altı madde ile sınırlanan bu gerekçeler artırılabilir belki. Ancak Anday, bu açıklamalarda bulunurken özellikle ikinci madde ile altıncı maddede belirttiğimiz gerekçeyi temel hareket noktası olarak seçer. 1978 yılında Doğan Hızlan'ın "Kimi şiirlerinizin sonunda açıklamalar var. Neden bu gereği duydunuz?" sorusuna Anday'ın verdiği şu cevap düşüncemizi destekler özelliktedir: *" "Kolları Bağlı Odysseus" ile "Troya Önünde Atlar" için yaptım*

[61] Orhan Koçak (Söyleşen), Melih Cevdet Anday'la Söyleşi", *Defter*, S. 10, Haziran- Ekim 1989, s. 84; "Ölümsüzlük Ardında Gılgamış Üstüne Birkaç Söz", *T. Ş. II.*, s. 65-66

[62] Koçak, **ags.** , s. 84.

bunu.[63] *O iki şiir de beni yıllarca düşündürmüştür. Felsefeci olmadığım için kendimi şiirle doyurmaya yöneldim. Başka bir nedeni daha var bunun, en okumuş diye bildiğim tanıdıklarım bile, o iki uzun şiir için benden açıklama istemişlerdi. Demek ki, okudukları ile yetinmediler bilmek de istediler."*[64]

Melih Cevdet Anday'ın Eski Yunan ve Anadolu kültürüne karşı duyduğu ilgi, çok eskilere dayanmakla birlikte, özellikle Millî Eğitim Bakanlığı'nda çalıştığı yıllarda klâsiklerin yayınlanmasına katkıda bulunması ile artar. Homeros'un eserleri, Anday'ın başucu kitaplarındandır.[65] Homeros'a karşı duyduğu hayranlığı her fırsatta dile getiren şair, *Nokta* dergisinin 1988 yılında klâsikler tartışmasını irdelemek amacı ile kendisine yönelttiği: *"Homeros'un bugün de taklit edildiği söylenebilir mi?* sorusuna verdiği cevapta bu hayranlığını söylerken aynı zamanda kendi klâsiğinin Homeros olduğunu da vurgular. *"Tabiî. Ben taklit ediyorum. Üstelik kaç şiirimde."*[66]

Eski Yunan ve Anadolu söylencelerine yönelmesini "tarihimizi derinleştirme ve yurdumuza sahip çıkma"[67] şeklinde değerlendiren Anday, şiirlerindeki bütün bu etkilenmeler, esinlenmeler, alıntılamalar için *"bahane"* sözcüğünü kullanır. Bunların hepsi Anday'a göre şiirini oluşturmak için başvurulmuş "bahane"lerdir. Yani bu alıntılamalar... şiirin merkezinde duran değil, derin yapısına katkıda bulunan ve o yapının açımlanabilmesine olanaklar sunan öğelerdir. Anday'a göre hiçbir konu ve tema şiiri yaratmaz. Şiir ancak yazılırken ortaya çıkar. 1991 yılında Konur Ertop'un konu ile ilgili sorusuna Anday şu karşılığı verir: "Hiçbir konu, hiçbir tema gerçekte şiiri yaratmaz. Ortaya çıkartmaz. Onlar birer bahanedir. Benim için de bütün o eski Yunan temaları, birer bahaneden başka bir şey değildir. Şiir asıl yazılırken ortaya çıkarsa çıkar.

[63] Daha sonra *"Ölümsüzlük Ardında Gılgamış"* adlı şiiri için de böylesi bir açıklama yapar. . bk. *T. Ş. II.*, s. 65-66.

[64] Doğan Hızlan (Söyleşen), "Anday: "Bütün Yaşamım Boyunca İki Üç Tema İçinde Dönüp Durmuşum" ", *Cumhuriyet*, 18 Kasım 1978, s. 6.

[65] Melih Cevdet Anday, "Hazineler İçindesin!", *Cumhuriyet*, 19 Nisan 1991; *Geleceği Yaşamak*, Adam Yayınları, İstanbul 1994, s. 297.

[66] Nokta (Söyleşen), "Homeros Klâsiğimiz, Mevlânâ Değil...", *Nokta*, S. 5, 7 Şubat 1988, s. 69.

[67] Konur Ertop (Söyleşen), "Melih Cevdet Anday Şiir Dünyasını Anlatıyor", *Gösteri*, S. 132, Kasım 1991, s. 7.

Yoksa hazır bulunmaz bir yerde."[68] Anday, 1982 yılında *Çağdaş Eleştiri* dergisinde yayınlanan söyleşisinde de "bahane" içine koyduğu şiir öncesi çalışmaları şu cümlelerle değerlendirir: "Sırası gelmişken anlatayım: Her şiirin düşünsel bazı temelleri, bazı öğeleri vardır. Fakat bu temel öğeler şiirin sesini buluncaya kadar işe yarar, daha doğrusu **bahanedir** bunlar. Şiirin sesini buldun mu, temel öğeler kalkar ortadan, silinir gider, artık onları aramak boşunadır."[69]

Anday'ın *"Kitaba Ek"* başlığı ile yazdığı ve *Kolları Bağlı Odysseus*'ta yararlandığını söylediği kaynaklarına Erdoğan Alkan, *"Orhan Veli, Oktay Rıfat ve Melih Cevdet'te Fransız Şiirinin Etkileri"*[70] başlıklı incelemesinde, Arthur Rimbaud'un, *Söz'ün Simyası* ile *Kolları Bağlı Odysseus*'un üçüncü bölümü arasında benzerlikler olduğunu vurgular. Melih Cevdet Anday'ın bahsi geçen bölümdeki şu ifadeleri *"Ben doğayı nesnelleştirdim ve sayılarını buldum (...) Yan yana getirmeli yedi rengi(...) Tıpkısıdır gecenin bir sessiz, bir sesli (...) Ah olacağı buydu ve oldu / Duygularla öyle çok uğraştım ki (...) Sonunda tükettim kendimi."* ile Arthur Rimbaud'un şu söylemlerini benzer görür: *"Rengini buldum sesli harflerin. Her sessiz harfin biçimini ve devinimini yeni bir düzene koydum ve harfler arasındaki içgüdüsel ses uyumlarıyla bir gün bütün duyularca benimsenebilecek şiirsel bir söz bulmakla övündüm. Çeviriyi bu işe katmıyorum. (...) Yalın sanrıya alıştım; düpedüz fabrika yerine cami, meleklerce yapılmış bir tamburlar okulu, gökyüzü yollarında atlı arabalar, gölün dibinde salon (...) Sonum gelmişti."*

Erdoğan Alkan'ın *"Melih Cevdet'in **unuttuğu** bir şeyi de biz ekleyelim"* diyerek, bunun aslında bir saklama olduğunu ima etmesine karşılık, bize göre Anday, özellikle saklamış değildir bu ileri sürülen benzerlikleri. Çünkü şiirindeki en küçük alıntılamayı dahi (*Kolları Bağlı Odysseus'un bazı parçalarında Ezra Pound'un "The*

[68] Konur Ertop (Söyleşen), "Melih Cevdet Anday Şiir Dünyasını Anlatıyor", *Gösteri*, S. 132, Kasım 1991, s. 7.

[69] M. C. Anday, Tahsin Yücel, Nuran Kutlu, Adnan Benk (Söyleşiye Katılanlar), " ile Δ Arasında Melih Cevdet Anday", *Çağdaş Eleştiri*, S. 2 , Nisan 1982, s. 7.

[70] Erdoğan Alkan, "Orhan Veli, Oktay Rifat ve Melih Cevdet'te Fransız Şiirinin Etkileri", *Varlık*, S. 1027, Nisan 1993, s. 39-40.

Alchemist" ***- belki dışardan bakıldığında sezilmeyecek-*** *uzun esinlenmeler, biçim yararlanmaları olmuştur, diyebilirim."*) göstermesi bir saklama değildir. İleri sürülen benzerlik, şiirin tamamı göz önünde bulundurulduğunda kültürel birikimin sonuçları olarak kendini gösterecektir. Anday, şiirlerindeki esinlenmeleri ve alıntılamaları çeşitli vesilelerle dile getirmiştir. Yine Erdoğan Alkan'ın bahsi geçen incelemesinde ileri sürdüğü Jacques Prevert'in *"Garip Aile"*[71] şiiri ile Anday'ın *"4 x 400 Engelli"*[72] şiiri arasındaki benzerliği Melih Cevdet, Alkan'ın yazısından iki yıl önce, kendisi ile yapılan söyleşide şu cümlelerle açıklar: *"Bir de benim Prevent'ten esinlenerek yazdığım "4 x 400 Engelli" (hızlanarak okunacak) adlı şiir."*[73]

Anday, sadece *Kolları Bağlı Odysseus* için değil, diğer şiirlerindeki esinlenmeleri de söyleşilere verdiği cevaplarla kendisi gösterir ve bunu yaratıcılığın bir şartı olarak gördüğünü açıklar. 1984 yılında yayımlanan *Tanıdık Dünya* isimli şiir kitabında yer alan "*Karacaoğlan'ın Bir Şiiri Üzerine Çeşitlemeler"* başlıklı şiiri Karacaoğlan'ın kimi değişlerini aynen taşımasına karşılık Anday, bu şiirinde *"daha çok Ezra Pound'un etkisinde kaldığını"*[74] açıklar.

Melih Cevdet, şiirlerindeki alıntı kullanımları açmakla kalmaz aynı zamanda, *"Edgar Allen Poe'den çok şey öğrendim. Sözcük tasarrufunu öğrendim. Ne kadar az sözcükle, ne kadar büyük ve bizi şaşırtan duygular uyandırabiliyor, bunu anladım. Bu da biliyorsunuz, şiirin en büyük sorunlarından biridir."*[75] diyerek kurduğu yapı, dil ve üslûpla ilgili etkilenmeleri de belirtir. Yine *"Ölümsüzlük Ardında Gılgamış"* şiiri ile ilgili olarak Doğan Hızlan'ın sorularını yanıtla-

---

[71] Prevert'in bahsi geçen şiiri şöyledir:

"Louis I / Louis II / Louis III / Louis IV / Louis V
Louis VI / Louis VII / Louis VIII / Louis IX / Louis X
Louis XI / Louis XII / Louis XIII / Louis XIV
Louis V / Louis VI / Louis VII / Louis VIII
Sonra? Sonrası yok / Ne biçim adamlar bunlar/
Yirmiye kadar saymasını olsun / Kavramamışlar."

[72] Anday ("4 x 400 Engelli", *Yaprak*, S. 18, 15 Ocak 1950, s. 1; *T. Ş. I.*, s. 78) şiirini Yahya Kemal Beyatlı'ya ithaf eder.

[73] Celal Üster (Söyleşen), "Melih Cevdet Anday, Doğuşunun 50. Yılında 'Garip' Akımını Anlattı", *Cumhuriyet- Kitap*, S. 81, 12 Eylül 1991, s. 9.

[74] Seyyit Nezir (Söyleşen), "Gelenek ve Birikim Birbirini Tamamlar", *Bizim Belde Düşün Toplum Sanat*, S. 7, Ekim 1984, s. 29.

[75] Nalan Kayhan (Söyleşen), "Bir Şiir Virtüözü", *Elele*, S. 1, Ocak 1988, s. 30.

yan Anday, *"Ölümsüzlük Ardında Gılgamış adlı şiirde, bir söylence kişisinin serüveni söz konusu olduğundan, biçem, ister istemez destansı bir işçiliği zorunlu kılar. Gerçi ben o şiire yazdığım önsözde, destanı yeniden yazmaya özenmeyip, ancak destan üzerine şiir kurmayı denediğimi belirtim; ancak destanın havasından bütün bütün uzak kalmayı hiç de amaçlamadım. Ortada işçilik tümden benimse de sözcüklerin, betimlemelerin, hatta lirik denebilecek parçaların çoğu destandandır. Ben o uzun şiirde, deyim yerinde ise, bir "yönetici" durumundaydım. Kendimi çok az kaçırdım."*[76] yaptığı bu açıklama ile şiirindeki kaynaklık sorununa bir başka bakış açısı da kazandırır.

Bir şairin, şiirini bunca açıyor olması *Kolları Bağlı Odysseus*'taki değindiğimiz gerekçelere dayanmasının yanı sıra, şairin, şiirin kaynakları ve etkilenme alanlarına bakışını da içermektedir. Anday, etkilenmeye karşı olmadığını, bütün büyük sanatçıların yabancı etkilerden hız aldığını ve etkilenmenin ancak yaratıcılığa olanak sağladığı ölçüde güçlendirici olduğunu, 1972 yılında yazdığı "Rüzgâr Gibi"[77] başlıklı denemesinde de genişçe anlatır.

Bütün bunların dışında J.P. Sartre'ın, Paul Valery'nin ve Apolinaire'in kimi düşüncelerinin de Anday şiirinde izlerini görmemiz olasıdır. Dilimize Erdoğan Alkan tarafından çevrilen J. P. Sartre'ın *Bulantı* isimli kitabındaki: *"Nesnelerin çeşitliliği, kendine özgülüğü yalnızca bir görünüş, yalnızca bir parlaklıktı (...) Renkler, tatlar, kokular asla gerçek değillerdi, asla bütünüyle ve yalnızca kendileri değillerdi."*[78] cümleleri ile Anday'ın *Çağdaş Eleştiri* dergisindeki söyleşide dile getirdiği *"Bir türlü beni inandırmıyor nesneler, ben onlarla oyalanıyorum. Ama gene ortada ben kalıyorum. Bana göre bir nesneler dünyası ortaya çıkıyor. Ben hem inanmak istiyorum, hem de bu sadece bana göre bir nesne, diye inanmıyorum.(...) Renk de, zaman gibi, bizi aldatan bir şeydir.(...) Oysa ben var olmak istiyorum. Sesti, renkti, nasıl*

[76] Doğan Hızlan (Söyleşen), "Melih Cevdet Anday: Şiir Yorumlanamaz Sözdür", *Söyleşiler*, (Yay. hzl.: İhsan Yılmaz) AD Yayıncılık, İstanbul 1997, s. 67.

[77] Melih Cevdet Anday, "Rüzgâr Gibi", *Cumhuriyet*, 29 Aralık 1972, s. 2; *Yeni Tanrılar*, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1974, s. 142.

[78] J. P. Sartre, *Bulantı*, (çev.: Erdoğan Alkan), Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul 1973, s. 203 / 207-208.

dayanabilirim bunlara? Bunlarla var olmamam ki ben!..."[79] görüşler arasındaki koşutluklar, Anday'ın Sartre'dan oldukça etkilendiğini göstermektedir. Zira Anday'ın *"Ama ağacın kendisiydi / Kavramı değildi görünen artık"* dizeleri de yukarıdaki düşünsel söylemlerle örtüşür.

Paul Valery'nin *"dil içinde bir dil (şiir dili) nasıl yaratılıyor?"* sorusuna verdiği cevapla, aynı soruya Anday'ın verdiği cevap birbirine çok yakındır.

Valery, *"Bu bir mucizedir.* (Anday, *"tansık"*diyor.[80]) *Bizim düşüncelerimizle onları ifade eden sesler arasında* (Anday, onlara, *"anlıkta karşılık gelen"* diyor.) *bir nedensel bağ olduğunu düşünmek olanaksızdır"* [81] Şunu da ekliyor Valery: *"Her sözcük birbiriyle ilişkisi olmayan bir sesin ve anlamın tesadüfi bağdaşımıdır."*[82] Anday ise, *"Hiçbir sözcük simgelediği nesneden bir şey taşımaz kendinde. Nesnelerle sözcükler birbirlerinden kesinlikle ayrılmışlardır... ve işitimsel imge anlamın ta kendisidir"* der.

Apolinaire'in *"Bir Aşk Kırgınının Şarkısı"* (*Chanson d'un Mal- Aime*) şiiri ile Anday'ın *Teknenin Ölümü* kitabındaki birçok şiiri arasında tek tek alıntılar ve benzerlikler değil, şiirlerinin gövdelerini, yapılarını kuracak benzerlikler olduğu hemen dikkati çeker. Cemal Süreya, 1976 yılında *Teknenin Ölümü*'nü tanıtmak amacıyla yazdığı yazısında bu benzerlikler için şunları kaydeder: *"Melih Cevdet Anday'ın 'Bir Aşk Kırgınının Şarkısı'nı çok sevdiği anlaşılıyor. Öyle ki, yalnız oradaki şiir ağıntısının değil, bazı somut serpintilerin de (dize olarak, imge olarak) bu son kitabına savruluşunu önleyememiş. Ya da önlemek istememiş."*[83]

---

[79] M. C. Anday, Tahsin Yücel, Nuran Kutlu, Adnan Benk (Söyleşiye Katılanlar), " ile Δ Arasında Melih Cevdet Anday", *Çağdaş Eleştiri*, S. 2 , Nisan 1982, s. 10 / 12.

[80] Melih Cevdet Anday, "Sözler ve İşler", *Gösteri*, S. 66, Mayıs 1986, s. 6; *T. Ş. II.*, s. 256.

[81] Hasan Bülent Kahraman, "Güneşin Altında Saklı Şey... Olur mu?", *Argos*, S. 29, Ocak 1991, s. 63; *Türk Şiiri, Modernizm, Şiir*, Büke Yayınları, İstanbul 2000, s. 194'den aktarmalarla.

[82] Paul Valery, *On Poetics*, tr. By Henry Gallmonde, New York: Signet Books, 1971, s. 130.

[83] Cemal Süreya, "Teknenin Ölümü", *Politika*, 5 Haziran 1976.

Müzik, yonut[84] ve resim sanatlarına karşı büyük bir ilgi duymuş olan Anday, Oktay Rıfat gibi resim yapmakla ilgilenmemiş ancak, önemli tabloları evinin başköşesine asmıştır. Bu tablolardan birisi de Flaman ressam Bruegel'in yaptığı *Çocukların Oyunları* isimli tablosudur. Manzara ressamlığındaki dehası, hem ayrıntılardaki titizliği, hem de büyük ve derin panoramalar çizmekteki ustalığı ile tanınan Bruegel, "insanın özü"nü yansıtmayı amaçlayan İtalyan anlayışına, insana çoğu kez düşman olan ya da kayıtsız kalan bir evrenin parçası olarak düşündüğü somut insanı yansıtmayı amaçlayan anlayışı savunur.[85] Melih Cevdet Anday'ın son şiir kitaplarından birisi olan *Güneşte* kitabındaki aynı isimli şiirinde Bruegel'in *Çocukların Oyunları* adlı tablosunun da bir esinlenme kaynağı olduğu görülür. Şiir metninden Anday'ın bu tablo karşısında olduğunu çıkarmak olasıdır. Bruegel'in sanat anlayışı ile Anday'ın şiirden beklediği sanatsal ereğin bir biriyle örtüşük olduğunu da burada belirtmek gerekir.

"Ve ocakta çorbanın kokusu geldi demin
Burun deliğine kedi ve köpeğin.
Rafta kitaplar, mavi bir şişe[86] ve gül
Donmuş kalmışlar tek başlarına.
Duvarda bir resim, resimde kalabalık
Köy alanı, çocuklar, çember ve zaman,
Breughel[87] nasıl da toplamış bunca
Ortalığı ve uyumu bir araya,
Çünkü saatler dardır, sığdırılmaz,
Güneşte her şey çözülür gider bir yana."

(T. Ş. I, s.232)

[84] Anday, bu sözcüğün *"yontu"* şeklinde yazılmasının ek yardımıyla Türkçede yeni sözcükler kazandırmada daha çok etkili olacağını vurgular.

[85] *Büyük Larousse Sözlük ve* Ansiklopedisi, C. 4, s. 1950.

[86] Melih Cevdet Anday'ın özel ilgi alanlarından birisi de *mavi şişe* ile *anahtar* koleksiyonudur. *Üç perili saç örgüsü"*nün Anadolu'daki Kapı Kilitleri adlı incelemeden alıntılandığını daha önceden vurgulamıştık. *Mavi şişe* kullanımına da bu bakımdan dikkat edilmelidir. . bk. Melih Cevdet Anday, *Akan Zaman Duran Zaman I*, Adam Yayınları, İstanbul 1984, s. 209.

[87] Şiir metninde Breughel yazımı ile görünen ressamın ismi, kaynaklarda Bruegel, Breughel, Brueghel şeklinde de kayıtlıdır. . bk. *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, C. 4, s. 1950.

Şair, *"Rafta kitaplar, mavi bir şişe ve gül / Donmuş kalmışlar tek başlarına."* kullanımı ile âdeta bir betimlemede bulunur. Devam eden dizelerde okuyucu "*duvardaki resim ve kalabalıklar* aracılığı ile Breughel'in tablosuna çağrışımsal olarak hazırlanmış olur. Metinde öncelenen zamanın dairesel dönüşünü, durağan kılma ya da şairin *çember ve zaman* diyerek belirttiği, çember ile zaman arasında kurulan benzerlik, Breughel'in tablosunda da temel görünümdür. Sokak arasından başlayarak geniş bir alana doğru açılan resmin en önünde çember çeviren çocuklar vardır. Resmin ismi her ne kadar *Çocukların Oyunları* olsa da resim de hemen hemen hiç çocuk görülmez. Resimde yer alanlar daha çok erişkinlerdir. Ressam çocukluğu, erişkinlikte dondurmuştur. *Güneşte* şiirinde sıkça tekrar edilen *donmuş, kalmış, dar, toplanmış* sözcükleri de resimde öncelenen *çember* ve şairin *çember* ile *zaman* arasında kurduğu benzerlik bu bakımdan dikkat çekicidir.

Melih Cevdet Anday'ın, şiirlerinin kaynaklarını, irdelemek hem şairin kaynak olgusuna bakışının son derece esnek olması (ya da şiirsel etkinliği "metinler arası bir üretim" olarak görmesi) ve hem de bunun müstakil bir incelemeyi gerekli kılması, bakımından son derece önemlidir.

"Duvarda bir resim, resimde kalabalık / köy alanı, çocuklar, çember ve zaman, / Brueghel nasıl da toplamış bunca / Ortaklığı ve uyumu bir araya / Çünkü saatler dardır, sığdırılmaz,/ Güneşte her şey çözülür gider bir yana." *(M.C.Anday, "Güneşte")*

Anday'ın "Güneşte" şiirine esin kaynağı olan, ressam Brueghel'in "Çocukların Oyunları" isimli tablosu.

KAYNAKLAR

AKIN Gülten, *Şiiri Düzde Kuşatmak*, Alan Yayıncılık, İstanbul 1983.

ALANTAR İhsan Hilmi, "Prof. Kadri Raşid Anday", *İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, C.12, S.1, 1949.

ALKAN Erdoğan, "Orhan Veli, Oktay Rifat ve Melih Cevdet'te Fransız Şiirinin Etkileri", *Varlık*, S.1027, Nisan 1993.

ANDAY M. C., YÜCEL Tahsin, KUTLU Nuran, BENK Adnan (Söyleşiye Katılanlar), " ile Δ Arasında Melih Cevdet Anday", *Çağdaş Eleştiri*, S.2 , Nisan 1982.

ANDAY Melih Cevdet, " "Troya Önünde Atlar" İçin Birkaç Söz", *Varlık*, S.782, Kasım 1972

ANDAY Melih Cevdet, "4 x 400 Engelli", *Yaprak*, S.18, 15 Ocak 1950.

ANDAY Melih Cevdet, "Akıncı Ruhlar Yahut Çalışan Kazanır", *Yeditepe*, S.23, 15 Ekim 1952.

ANDAY Melih Cevdet, "Boğaziçi'nde Ayın On Dördü", *Yeditepe*, S.37, 15 Mayıs 1953.

ANDAY Melih Cevdet, "Çok Güzel Şey", *Varlık*, S.368, 1 Mart 1951.

ANDAY Melih Cevdet, "Hazineler İçindesin!", *Cumhuriyet*, 19 Nisan 1991.

ANDAY Melih Cevdet, "Kitaba Ek", *Yeditepe*, S.79, 16-31 Ocak 1962.

ANDAY Melih Cevdet, "Kitap Üstüne", *Cumhuriyet*, 26 Temmuz 1992.

ANDAY Melih Cevdet, "Kolları Bağlı Odysseus", *Yeditepe*, S.128, Ocak 1963.

ANDAY Melih Cevdet, "Kolları Bağlı Odysseus",*Yelken*, S.71, Ocak 1963.

ANDAY Melih Cevdet, "Müzik ile Fizik", *Cumhuriyet*, 25 Aralık 1987.

ANDAY Melih Cevdet, "Nane Azaldı", *Cumhuriyet*, 25 Haziran 1993.

ANDAY Melih Cevdet, "Noktürn", V*arlık*, S.109, 15 İkincikânun (Ocak) 1938

ANDAY Melih Cevdet, "Rüzgâr Gibi", *Cumhuriyet*, 29 Aralık 1972.

ANDAY Melih Cevdet, "Sözler ve İşler", *Gösteri*, S.66, Mayıs 1986.

ANDAY Melih Cevdet, "Şiir ve Çevirisi", *Çerçeve*, Şubat 1987.

ANDAY Melih Cevdet, "Yeni Baştan", *Varlık*, S.185, 15 Mart 1941.

ANDAY Melih Cevdet, *Akan Zaman Duran Zaman I*, Adam Yayınları, İstanbul 1984.

ANDAY Melih Cevdet, *Aldanma ki...,* Remzi Kitabevi, İstanbul 1992.

ANDAY Melih Cevdet, *Çok Sesli Toplum*, Adam Yayınları, İstanbul 2001.

ANDAY Melih Cevdet, *Geçmişin Geleceği*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 1999.

ANDAY Melih Cevdet, *Geleceği Yaşamak*, Adam Yayınları, İstanbul 1994.

ANDAY Melih Cevdet, *İmge Ormanları*, Adam Yayınları, İstanbul 1994.

ANDAY Melih Cevdet, *Ölümsüzlük Ardında Gılgamış (Toplu Şiirleri II)*, Adam Yayınları, İstanbul 1998

ANDAY Melih Cevdet, *Rahatı Kaçan Ağaç (Toplu Şiirleri I)*, Adam Yayınları, İstanbul 2000.

ANDAY Melih Cevdet, *Sözden Söze*, Cem Yayınevi, İstanbul 1990.

ANDAY Melih Cevdet, *Yeni Tanrılar*, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1974.

BAŞARAN Melih, "Yapı Çözüm ve Kaynak Sorunsalı "M. C. Anday'ın Kaynakları" ", *Defter*, S.27, Bahar 1996.

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, C.4, s.1950.

CAİLLOİS Roger, "Esin ve Emek", (çev.:T.(ahsin) Y.(ücel)), *Varlık*, S.669, 1 Mayıs 1966.

DİLMEN İbrahim Nemci, *Tarih-i Edebiyat Dersleri*, C.1, İstanbul 1338.

DOĞAN Mehmet H., "Gerçeküstücülük ve Türk Şiiri", *Varlık*, S.1048, Ocak 1995.

DOĞAN Mehmet H., "İki Şiir Bir Gözlem", *Soyut*, S.82, Ağustos 1975.

DOĞAN Mehmet H., *Şiir, Bugün*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2001.

DURMUŞ Mitat, *"Garip Şiiri Bağlamında Geleneğin Sorunsallaştırılması"*, *II. Dil ve Edebiyat Araştırmaları Sempozyumu*, Ankara Ünv. DTCF Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü / Dil ve Edebiyat Araştırmaları Derneği, 24-26 Mayıs 2004, Ankara.

DURMUŞ Mitat, *Melih Cevdet Anday'ın Şiirleri ve Şiir Sanatı*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ank. 2004.

ELİADE Mircea, *Mitlerin Özellikleri*, (çev.: Sema Rifat), Simavi Yayınları, İstanbul 1993.

EMRE Gültekin, "Melih Cevdet Anday'ın Şiiri: Tüylenen Rüzgâr", *Sombahar*, S.23, Mayıs- Haziran 1994.

ERTOP Konur (Söyleşen), "Melih Cevdet Anday Şiir Dünyasını Anlatıyor", *Gösteri*, S.132, Kasım 1991.

EYÜBOĞLU Sabahattin, "Yaşamak Sevinci", *İnsan*, S.21, Mart 1943.

FUAT Memet – AKBAL Oktay (Söyleşenler), "Melih Cevdet Anday Konuşuyor", *Gösteri*, S.46, Eylül 1984.

FUAT Memet, "Geçmişe Bakmak", *Adam Sanat*, S.120, Kasım 1995.

HIZLAN Doğan (Söyleşen), "Anday, Ozan Sonsuz Yolda, Varamayacağı Ereği Araştırır Durur", *Cumhuriyet*, 12 Ocak 1982.

HIZLAN Doğan (Söyleşen), "Anday: "Bütün Yaşamım Boyunca İki Üç Tema İçinde Dönüp Durmuşum" ", *Cumhuriyet*, 18 Kasım 1978.

HIZLAN Doğan (Söyleşen), "Melih Cevdet Anday: Şiir Yorumlanamaz Sözdür", *Söyleşiler*, (Yay. hzl.: İhsan Yılmaz) AD Yayıncılık, İstanbul 1997.

HİKMET Nâzım, *Benerci Kendini Niçin Öldürdü?*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2002.

HİKMET Nâzım, *Son Şiirleri (1959-1963),* Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2002.

KAHRAMAN Hasan Bülent, "Garip Şiirini 'Modernist Şiir' Bağlamında Yeniden Değerlendirme Denemesi 1-4", *Varlık*, S.1010 / 1011 / 1012 / 1013, Kasım 1991- Şubat 1992.

KAHRAMAN Hasan Bülent, "Güneşin Altında Saklı Şey... Olur mu?", *Argos*, S.29, Ocak 1991.

KAHRAMAN Hasan Bülent, *Türk Şiiri, Modernizm, Şiir*, Büke Yayınları, İstanbul 2000.

KAHRAMAN Hasan Bületn, "Gerçeküstücülük Anlayışına Modernizm- Postmodernizm İlişkisi Açısından Bir Bakış", *Varlık*, S.1048, Ocak 1995.

KAYHAN Nalan (Söyleşen), "Bir Şiir Virtüözü", *Elele*, S.1, Ocak 1988.

KOÇAK Cemil, "İki İttihatçının İtirafları (Ethem Ruhi Balkan ve Kadri Raşid Anday'ın Hatıraları Üzerine)", *Tarih ve Toplum*, S.44, Ağustos 1987.

KOÇAK Orhan (Söyleşen), "Melih Cevdet Anday'la Söyleşi", *Defter*, S.10, Haziran- Ekim 1989.

NACİ Fethi, "İmroz'da Melih Cevdet'le", *Dost*, S.6, Eylül 1961.

Nedim Divanı (Külliyat), İkdâm Matbaası, İstanbul 1338-1340.

NEZİR Seyyit (Söyleşen), "Gelenek ve Birikim Birbirini Tamamlar", *Bizim Belde Düşün Toplum Sanat*, S.7, Ekim 1984.

NOKTA (Söyleşen), "Homeros Klâsiğimiz, Mevlânâ Değil...", *Nokta*, S.5, 7 Şubat 1988.

OKÇU Naci, *Şeyh Galib I- II*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1993.

ORAL Zeynep, (Söyleşen), "Melih Cevdet Anday", *Milliyet Sanat*, S.198, (Edebiyatımızda On İnsan Bin Yaşam Eki), 15 Ağustos 1988.

ÖZEN Hayati (Söyleşen), "Geleceğin Dünyasının Gazetesinde Bir Yazın Ustası", *Semender* (TÖMER Bursa Şubesi Çeviri Dergisi), S.1, Yaz 1995.

ÖZER Kemal (Söyleşen), "Anday: Okurda Eleştirel Bir Tepki Uyandırmak İstedim", *Cumhuriyet*, 11 Mayıs 1975.

ÖZER Kemal, *Sanatçılarla Konuşmalar*, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1979.

PALA İskender, *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara (tarihsiz).

RİFAT Oktay, *Şiir Konuşması*, Adam Yayınları, İstanbul 1992.

SARTRE J. P., *Bulantı*, (çev.: Erdoğan Alkan), Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul 1973.

SAZYEK Hakan, *Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Garip Hareketi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 1996.

SÜREYA Cemal, *Toplu Yazılar I*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2000.

TOPUZ Hıfzı, *Konuklar Geçiyor*, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1975

ULUS (Anket), "Şiir Ölüyor mü?", *Ulus*, 30 Aralık 1937.

ÜSTER Celal (Söyleşen), "ANDAY, Melih Cevdet, Doğuşunun 50. yılında 'Garip' Akımını Analtı", *Cumhuriyet- Kitap*, S.81, 12 Eylül 1991.

VALERY Paul, *On Poetics*, tr. By Henry Gallmonde, New York: Signet Books, 1971.